

ТЕРМІН І ТЕРМІНОСИСТЕМА В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

TERM AND TERM SYSTEM IN CONTEXT OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF LANGUAGE TRAINING

Стаття присвячена проблемі концептуального підходу до презентації галузевої термінології в навчальних матеріалах з мови у проєкції на специфіку дистанційного навчання іноземних студентів, які здобувають медичний фах. У статті визначено пріоритетні напрями ефективної організації термінологічної роботи студентів на заняттях з української мови як іноземної з огляду і на традиційні форми навчання, і на новітні методики, зокрема, в контексті онлайн-тестування на власній університетській платформі LIKAR_NMU.

Обґрунтування науково-методичної доцільності впровадження тестової діагностики як складника комплексу навчальних матеріалів базується на багаторічному досвіді роботи кафедри україністики НМУ імені О.О. Богомольця в цьому напрямі. Практичним підґрунтям цього дослідження став аналіз матеріалів навчально-методичного комплексу «Вивчаймо українську разом!», до складу якого увійшли оригінальні навчальні посібники з української мови для іноземних студентів, відеоматеріали, створені авторським колективом кафедри, та блоки тестових завдань як для навчального тренінгу, так і для проміжного та підсумкового контролю онлайн.

Стаття містить ілюстративний матеріал, який демонструє авторські підходи до подання термінологічного матеріалу. Зокрема, для практичної термінологічної роботи виявився доцільним розгляд термінів на рівнях слова, словосполучення, речення й тексту. Тестова діагностика навчальних досягнень орієнтована на перевірку як теоретичного матеріалу, так і практичних умінь і навичок студентів на орфографічному, лексичному, граматичному та синтаксичному рівнях.

У статті наголошується, що комплексне подання термінологічного матеріалу передбачає, крім традиційних форм, розроблення та впровадження інноваційних технологій, коли викладач має у своєму розпорядженні відповідний методичний інструментарій; такий підхід має стати високоєфективним прийомом коригування й контролю знань студентів. Результати впровадження тестової діагностики в розроблений на кафедрі комплекс навчально-методичних матеріалів засвідчують доцільність застосування такого прийому, в першу чергу, для збагачення активного термінологічного словника студента.

Ключові слова: мовна підготовка, термінологічна робота, презентація терміно-

гії, комплекс навчально-методичних матеріалів, тестова діагностика навчальних досягнень.

The article is devoted to the problem of a conceptual approach to the presentation of industry terminology in language teaching materials in the projection on the distance learning specifics of foreign students majoring in medicine. The article identifies priority areas for effective organization of terminological work of students in Ukrainian as a foreign language in view of both traditional forms of education and the latest methods, in particular, in the context of online testing on its own university platform LIKAR_NMU.

Substantiation of scientific and methodological expediency of test diagnostics introduction as a component of an educational materials complex is based on long-term experience of work in this direction of chair of Ukrainian studies of Bogomolets National Medical University. The practical basis of this study was the analysis of materials of the educational and methodical complex "Let's study Ukrainian together!", which included original textbooks on the Ukrainian language for foreign students, videos created by the authors team, and blocks of test tasks for training and for intermediate and final control online.

The article contains illustrative material that demonstrates the author's approaches to the presentation of terminological material. In particular, for practical terminological work it was expedient to consider terms at the levels of word, phrase, sentence and text. Test diagnostics of educational achievements is focused on checking both theoretical material and practical skills of students at the spelling, lexical, grammatical and syntactic levels.

The article emphasizes that a comprehensive presentation of terminological material involves, in addition to traditional forms, the development and implementation of innovative technologies, when the teacher has the appropriate methodological tools; such an approach should become a highly effective method of adjusting and controlling students' knowledge. The results of test diagnostics introduction in the complex of educational and methodical materials developed at the department testify to the expediency of using such a technique, first of all, to enrich the active potential terminological vocabulary of the student.

Key words: language training, terminological work, presentation of terminology, complex of educational and methodical materials, test diagnostics of educational achievements.

УДК 801.357 378.147.016:

811.161.2'373.46

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-2.20>

Литвиненко Н.П.,

докт. філол. наук, професор,
завідувач кафедри україністики
Національного медичного університету
імені О.О. Богомольця

Місник Н.В.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри україністики
Національного медичного університету
імені О.О. Богомольця

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Професійне знання в кожній науковій галузі потребує оволодіння належним чином організованою фаховою мовою, основу якої становить спеціальна лексика. Великої ваги набуває нині проблема впровадження термінологічної роботи в навчальний процес відповідно до потреб вищої школи в умовах

дистанційного навчання. Робота з термінами має на меті забезпечити якісне й продуктивне засвоєння іноземними студентами навчального матеріалу відповідно до потреб професійного мовлення, сприяти процесу опанування мови спеціальності.

Проблеми, пов'язані з формуванням термінологічної компетенції майбутнього фахівця в про-

цесі мовної підготовки, привертають увагу багатьох університетських науковців (Е. Огар, Л. Козак, Л. Козловської, А. Лісового, Л. Петрух, В. Шляхової та ін.). Дослідники погоджуються в тому, що новий зміст мовної підготовки й нові підходи в її організації базуються на розумінні того, що вправне володіння мовою спеціальності передбачає насамперед опанування термінології свого фаху, уміння використовувати в професійному мовленні її тематичні доміанти, оскільки саме термінологія становить специфіку тієї чи іншої підмови окремих наук.

Фахова мова має відповідати найсучаснішим комунікативним вимогам. Процес формування мови спеціальності як відкритої динамічної системи ніколи не може вважатися остаточно завершеним. Досягнувши певного рівня у формуванні відповідної бази термінів, правил і закономірностей їхнього творення та вживання, прогрес науки дає поштовх для виникнення нових термінів, відмирання застарілих, надання останнім нового змісту.

У наших попередніх публікаціях йшлося про напрацювання в питанні організації термінологічної роботи як основного аспекту мовного курсу в медичній вищій школі [3; 4; 6; 7; 8; 11; 12; 15]. Разом із тим колеги зазначають, що дисертаційні роботи авторів статті, присвячені проблемам формування української медичної термінології [9] та медичного дискурсу [2], «можуть стати лінгвістичним підґрунтям та методологічною базою для створення методик навчання спеціальної медичної термінології в аудиторії як українських студентів, так і студентів-інокомунікантів» [13, с. 196].

У фокусі досліджень залишається проблема концептуального підходу до презентації галузевої термінології в навчальних матеріалах для іноземних студентів. При цьому комплексне подання термінологічного матеріалу передбачає, крім традиційних форм, розроблення блоків навчальних і контрольних тестових завдань онлайн, що має стати високоефективним прийомом коригування й контролю знань, здобутих на дистанційних заняттях і після перегляду відеоуроків, створених на кафедрі. Виходимо з того, що тестування визнано одним із ефективних засобів контролю засвоєння студентами термінологічного мінімуму під час навчання іноземної мови; основне завдання тестової діагностики – визначати рівень володіння фаховою термінологією за загальноєвропейськими стандартами, представленими в базових європейських документах [1, с. 183–192].

Метою статті є визначення пріоритетних напрямів ефективної організації термінологічної роботи студентів на заняттях з української мови як іноземної і, зокрема, в контексті тестування під час дистанційного навчання, а також обґрунтування науково-методичної доцільності впровадження тестової діагностики як складника навчального комплексу.

Виклад основного матеріалу. «Специфіка викладання конкретного предмета зумовлюється переходом до нових навчально-методичних комплексів і впровадженням авторських методичних технологій, до яких можемо зарахувати створення новітніх підручників і навчальних посібників, розроблення творчих і тестових завдань для здобувачів освіти тощо» [12, с. 25].

Розглядаючи фахову мову як природне середовище існування наукової термінології, термін розуміємо як генералізацію професійного матеріалу. Засвоєння терміносистеми майбутнім спеціалістом є необхідною умовою становлення його як фахівця. Оволодіння мовою спеціальності потребує опанування операціями вибору слів, насамперед, термінів. Це надає навчання професійно-ділового мовлення специфічного характеру і потребує розробки спеціальних прийомів і методик в університетському навчанні.

Міжкультурний характер порушених проблем засвідчує спільна робота з болгарськими колегами, за результатами якої зазначаємо, що важливою умовою розвитку сучасної освітньої системи є знаходження балансу між традиційними методами навчання й інноваційними практиками [12, с. 23].

Практичним підґрунтям цього дослідження став аналіз матеріалів навчально-методичного комплексу «Вивчаймо українську разом!», створеного на кафедрі україністики НМУ імені О.О. Богомольця (м. Київ). До складу комплексу ввійшли оригінальні навчальні посібники з української мови для іноземних студентів, відеоуроки й блоки тестових завдань для контролю онлайн, розміщені на власній освітній університетській платформі LIKAR_NMU [5; 10].

Саме питання мовної підготовки студентів до професійного дискурсу розглядаємо комплексно, йдеться про 1) створення навчально-методичних матеріалів із відбором словника за спеціальністю й системи вправ, які б сприяли його активізації, 2) розроблення блоків тестових завдань двох рівнів: навчальних і контрольних тестів, призначених для онлайн-опитування студентів.

Вивчення фахової мови базується на правильно відібраному словнику-мінімумі, який має бути активно засвоєним. З огляду на контекстуальне вживання термінів важливим є засвоєння типових для наукової літератури граматичних структур, якими майбутні фахівці можуть оперувати у процесі ділового спілкування.

У навчально-довідковому виданні «Медицина в термінах і визначеннях» представлено базовий термінологічний фонд сучасної клінічної медицини [3]. Цілісність терміносистеми забезпечена наявністю різних за обсягом і структурою тематичних об'єднань термінів, виділених у роботі. Поєднання різних аспектів вивчення базової медичної

термінології передбачає дослідження терміна на лексичному, граматичному та комунікативному рівнях. Це, як показує апробація книги, уможливіло комплексне дослідження медичної терміносистеми, виявлення й аналіз особливостей її формування та функціонування.

Враховуючи лінгвістичну природу слів-термінів та граматичних структур, що потребують засвоєння, з методичних позицій можна виділити такі вихідні одиниці навчального матеріалу: слово, словосполучення, речення, текст.

Така концепція, на нашу думку, уможливіло максимально продуктивну роботу із засвоєння термінів. Вона полягає у презентації слова-терміна в окремих лінгвістичних аспектах. Зокрема, розглядаються граматичний, лексичний, семантичний, словотвірний та синтаксичний параметри слова, а саме:

- термін як частина мови (категорія роду, форма множини тощо);
- дефініція терміна;
- етимологія слова;
- наявність синонімічного ряду;
- споріднені слова;
- словосполучення;
- речення;
- текст.

Окремо варто розглядати переклад термінів як засіб формування лінгвістичної компетенції студентів [14].

Такий комплексний підхід у термінологічній роботі дає змогу простежити аналогію в дослідженні термінолексми та зафіксувати ідентичність його параметрів у різних мовах.

Як приклад розглянемо засвідчений у багатьох галузевих терміносистемах науковий термін «аналіз» на основі трьох мов – англійської, болгарської, української (рис. 1).

В аналізованих у статті навчальних посібниках [3; 4; 5; 10] використано різноманітні методичні прийоми для подання лексичного і, зокрема, термінологічного матеріалу.

Як один із прикладів наведемо фрагмент розділу, який має назву «Добірка словотвірних рядів». Тут підібрані ланцюжки спільнокореневих слів, які уможливають наочне сприйняття лексичного складу української мови (рис. 2).

Як можна побачити з таблиці, конкретні термінолексми презентовано у відповідному, актуальному для іноземного студента контексті. Цей матеріал дає змогу полегшити засвоєння студентами цієї категорії слів у морфологічній і словотвірній площині.

Ілюстративний матеріал, що включає нову лексику й елементи граматики уроку, детально про-

слово-термін, дефініція	analysis (-es) – separation into component parts or elements	анализ (-и) – разделяне на составни части или елементи	аналіз (-и) – розділення на складові частини чи елементи
етимологія	грец. <i>analysis</i>		
синоніми	examination, test	изследване, тест	дослідження, тест
антонім	synthesis	синтез	синтез
спільнокореневі слова	analytics, analytic, analyst, analyzer, analyte, psychoanalysis, to analyze	аналитика, аналитичен, аналитик, анализатор, анализ, психоанализа, анализирам	аналітика, аналітичний, аналітик, аналізатор, аналіт, психоаналіз, аналізувати
словосполучення	activation analysis, behavior analysis, bite analysis, blood analysis/ examination/test, to make/do/ perform on analysis, to have on analysis made	анализ на активацията, анализ на поведението, анализ на захапката, кръвен анализ / кръвни изледвания, правя/ извършвам изследване	активаційний аналіз, аналіз поведінки, аналіз прикусу / оклюзійний аналіз, аналіз крові, робити аналіз
речення	1. The test results are normal. 2. Fundamental and technical analysis using statistical methods for data processing.	1. Резултатите от анализа са нормални. 2. Фундаменталният и техническият анализ ползват статистическа методика за обработка на информацията.	1. Резултати анализів нормальні. 2. Фундаментальний і технічний аналіз використовують статистичну методику для оброблення інформації.
Мікротекст: Analysis of a literary text prompts thinking, remembering and imagination. This is one of the most effective techniques of connected speech development because it promotes the enrichment of active vocabulary and helps using linguistic resources in a proper way. Анализ на литературния текст подканва за мислене, за запомняне на мисли, за представа на снимки, изображения. Това е една от най-ефективните техники за свързан изказ, тъй като насърчава обогатяването на активен речник, учи на правилна употреба на езиковите ресурси. Проведення аналізу художнього тексту спонукає мислити, запам'ятовувати думки, уявляти картини, образи. Це є одним з ефективних прийомів розвитку зв'язного мовлення, оскільки сприяє збагаченню активного словника, вчить правильно використовувати мовні засоби.			

Рис. 1

хто? що? who? what?	який? what kind?	що робити? what to do? що зробити? what to have done?	Фрази Phrases
відужання / одужання recovery	дужий strong	відужувати / одужувати to recover – видужати / одужати to have recovered занедужати to fall ill	Швидкого відужання! Get well soon! (Quick recovery!)
відчуття sensation / feeling почуття feeling Compare: чуття sense	чутливий sensitive	відчувати to feel – відчути to have felt почути to hear	Які у вас відчуття? How do you feel?

Рис. 2. Добірка словотвірних рядів

Згрупуйте слова відповідно до їхніх значень. Group the words according to their meaning.

Вік	Зріст	Фігура	Врода
1)	2)	3)	4)

Слова: привабливий, юний, стрункий, високий, спортивний, молодий, мініатюрний, повний, красуня, старий, низький, симпатичний, старечий, середній, худий, вродливий.

Рис. 3

Виконайте тестове завдання.

Поєднайте зображення з назвою типу темпераменту. Match the image with the name of the temperament type.

				А. сангвінік	В. холерик
1	2	3	4	Б. флегматик	Г. меланхолік

Рис. 4

працюється в тренувальних завданнях (лексичних, комунікативних, граматичних і синтактичних), наприклад (рис. 3).

Комплекс лексико-граматичних вправ спрямовано на формування практичних мовленнєвих і письмових компетентностей у сфері навчальної комунікації, засвоєння базового словника активної лексики, вміння студента розв'язувати комунікативні завдання в межах запропонованої тематики. Розроблена система вправ, яку ми пропонуємо для іноземних студентів медичного спрямування, у першу чергу передбачає врахування принципу послідовності отримання знань для підвищення професійного рівня.

З-поміж розглянутих вище форм презентації навчального матеріалу на особливу увагу заслуго-

ує тестова діагностика, впровадження якої скероване на оптимізацію навчального процесу, покращення динаміки засвоєння матеріалу, а також своєчасний контроль і коригування якості мовних знань, умінь і навичок. На кафедрі створено два комплекси тестових завдань: навчальний і контрольний; це дало змогу реалізувати в системі навчальну, контрольну та коригувальну функції. Поліфункціональні тести першого блоку входять до матеріалу тем відповідних навчальних посібників, про які йшлося вище (рис. 4).

Результати впровадження тестової діагностики в розроблений на кафедрі комплекс навчально-методичних матеріалів засвідчують доцільність застосування такого прийому, в першу чергу, для збагачення активного і потен-

ційного словникових (зокрема термінологічного) запасів студента (рис. 5).

З огляду на різноплановість тестових завдань (моно- та білінгвальні, проміжні та підсумкові, навчальні, тренувальні, контрольні та коригувальні) особливо ефективними виявилися проміжні тести, які пропонуються на різних етапах вивчення теми і сприяють не лише якісному засвоєнню матеріалу, а й допомагають визначити ступінь його засвоєння (рис. 6).

Комплекс контрольних тестових завдань, реалізований на університетській платформі LIKAR_NMU, уможливорює перевірку, узагальнення та закріплення вивченого матеріалу (рис. 7).

Тестова діагностика навчальних досягнень орієнтована на перевірку як теоретичного матеріалу, так і практичних умінь і навичок студентів на орфо-

графічному, лексичному, граматичному та синтаксичному рівнях.

Представлена концепція, запропонована для роботи зі студентами у вищому навчальному закладі, де працюють автори, пройшла успішну апробацію. Результати дослідження показують, що включення викладених вище аспектів термінологічної роботи в рамки викладання мовного курсу є методично виправданим. Для практичної термінологічної роботи виявився доцільним розгляд термінів на рівнях слова, словосполучення, речення й тексту. Тестова діагностика як допоміжний оперативний засіб навчання й контролю у складі цілого методичного комплексу стимулює такий формат навчальної діяльності студента, як самоконтроль, що, без сумніву, є сприятливим для формування мовної

Виконайте тестові завдання.

Доберіть до виділених слів питання. Встановіть відповідність.

1. Потрібна швидка допомога.	А. хто?	1. Черговий слухає!	А. хто
2. За кимось приїхала швидка.	Б. що?	2. Це черговий випадок.	Б. що
3. Хвора прийшла до лікаря.	В. яка?	3. Це потерпілі.	В. який
4. Аварійна служба відповіла.		4. Викличте пожежну!	Г. які

Рис. 5

Виконайте тестове завдання.

Встановіть відповідність.

1. Велика частина суходолу, що з усіх боків омивається водою.	А. країна
2. Територія з визначеними кордонами й населенням.	Б. державна мова
3. Символ країни, полотнище.	В. континент
4. Мова, що вживається в офіційних документах.	Г. прапор

Рис. 6

Виконайте тестове завдання.

Закінчіть речення.

У разі серйозної медичної проблеми сімейний лікар ...

А. дає направлення до спеціаліста

Б. лікує пацієнта в лікарні

В. спрямовує пацієнта до лабораторії

Рис. 7

компетенції, насамперед, засвоєння термінологічної лексики.

Майбутні лікарі оволодівають фаховою термінологією протягом усіх років навчання, але важливо, щоб термінологічна робота як компонент інноваційних технологій набула систематичного і цілеспрямованого характеру з перших років навчання студента в університеті. Подальші дослідження в цьому напрямі сприятимуть створенню надійного фундаменту із теоретичних знань і практичних навичок, необхідних студентам.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. редактор українського видання докт. пед. наук., проф. С.Ю. Николаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

2. Литвиненко Н.П. Український медичний дискурс : монографія. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2009. 304 с.

3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Медицина в термінах і визначеннях : навч.-довідкове видання. Київ : Книга плюс, 2015. 304 с.

4. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря : навч. посіб. Вид. 3-тє, допов. Київ : Книга плюс, 2008. 176 с.

5. Литвиненко Н.П., Місник Н.В., Яник О.Я. Вивчаймо українську разом! Граматичний довідник. Київ : Фенікс, 2020. 144 с.

6. Місник Н.В. Основні аспекти термінологічної роботи (медицина). *Сучасна україністика : наукові парадигми мови, історії, філософії*. Харків : ХНЕУ, 2012. С. 40–43.

7. Місник Н.В. Принципи визначення термінологічного мінімуму в межах курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Інноваційні технології у викладанні дисциплін мовознавчого блоку в ДВНЗ медичної та фармацевтичної освіти* : збірник наук. пр. Івано-Франківськ, 2012. С. 33.

8. Місник Н.В. Термінологічна робота як основний аспект мовного курсу в медичній вищій школі. *Мова і культура*. Київ : Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2005. Вип. 8, Том VIII. С. 153–160.

9. Місник Н.В. Формування української медико-клінічної термінології : монографія. Київ : Книга плюс, 2004. 172 с.

10. Вивчаймо українську разом! : навч. посіб. для іноз. студентів / Місник Н.В. та ін.; за ред. Н.П. Литвиненко. Київ : Фенікс, 2019. 128 с.

11. Місник Н.В., Палій М.О. Нові навчальні матеріали як результат міжкультурної взаємодії в розробці методик мовної підготовки. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. КНЕУ, 21 березня 2017 р. Київ, 2017. С. 275–285.

12. Палій М.О., Місник Н.В. Използване на специализиран учебен комплекс като технология за повишаване на качеството на урока. *Технологии за повишаване на качеството на образователната услуга* : сборник науч. ст. Университетское изд.-во Еп. К. Преславски. Шумен, 2019. С. 22–44.

13. Сергієнко Т.В. Професійна комунікація як методична проблема навчання студентів-іноземців медичних університетів. *Технологии за повишаване на качеството на образователната услуга* : сборник науч. ст. Университетское изд.-во Еп. К. Преславски. Шумен, 2019. С. 190–206.

14. Шляхова В.В. Переклад термінів як засіб формування лінгвістичної компетенції студентів. *Українська термінологія і сучасність* : збірник наук. праць. Київ, 2007. Вип. VII. С. 403–405.

15. Misnyk N., Paliy M. The scientific term and its central role in future specialist's professional language studying. *Fundamental and Applied Studies in America, EU and CIS countries* : Proceedings of the 1st International Sciences Congress. International Agency for Development of Culture, Education and Science. Canada, Toronto, 2014. P. 287–290.